

СТРАТЕГІЯ КУЛЬТИВАЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК КЛЮЧОВА ІННОВАЦІЙНА ІДЕЯ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ПОТРЕБ ДИТИНИ

STRATEGY OF CULTIVATION OF EMOTIONAL CULTURE AS A KEY INNOVATIVE IDEA FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S VALUE NEEDS

Стаття допоможе по-новому поглянути на створення сучасного освітнього простору, своєчасно трансформувати його під особливості формування ціннісних потреб дитини. На основі аналізу наукових джерел охарактеризовано проблему формування емоційної культури у педагогічному та психологічному аспектах. Констатовано питання розвитку емоційної культури, розкрито компоненти емоційного розвитку, напрями формування емоційного досвіду, запропоновано методи формування емоційної сфери дітей.

Ключові слова: емоційна культура, почуття, емоційний розвиток, емоційна компетентність, культура почуттів особистості, ціннісні потреби.

В умовах надшвидкого розвитку науки і технологій постає потреба у підготовці компетентно-розвинених особистостей, що здатні всесторонньо збагачуватися знаннями, пристосовуватися до сучасних умов соціальної мобільності, оцінювати власні можливості. Сучасні діти зростають за швидкої зміни умов, у яких вони мають діяти, саме тому на сучасному етапі розвитку психолого-педагогічних технологій актуальним стає питання спрямованості способів і засобів розвитку емоційної сфери дитини та емоційної культури. Сьогодні затребувана особистість із широким світоглядом і високою культурою здатна до гармонійних стосунків із людьми, реалізації свого природного потенціалу. Сучасні тенденції розвитку теорії і методики дошкільної освіти свідчать про розвиток емоційної культури як здатності людини до співчуття і співпереживання. У зв'язку з цим, проблема формування емоційної культури вимагає особливої уваги за відношенням до дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей віковий період дитина активно вирішує завдання взаємодії з навколишнім світом, інтенсивно знаходить досвід спілкування з однолітками та дорослими. Особливої актуальності набуває виховання емоційної культури дитини як важливої складової її соціальної компетентності.

Можливість гармонійного розвитку дитини дошкільного віку обумовлена взаємодією базових потреб, в основі яких є емоційно-чуттєва сфера та формування особистісної культури [2]. У сучасній дошкільній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей визнана однією із пріоритетних. Насамперед, це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну "емоційний розвиток" у різних теоретичних підходах і окремих концепціях. Інтегруючи положення досліджень емоційної сфери дитини, розуміємо емоційний розвиток як комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційної сфери у контексті загальної соціалізації дитини.

Вивченням проблеми появи і розвитку емоційної культури в дошкільному дитинстві займалися низка психологів, зокрема В. Абраменкова, Т. Гаврилова, А. Запорожець, А. Ніколаєва, А. Рояк, Л. Стрелкова, педагогів – А. Шевчук, О. Половіна. Дослідження доводять, що саме в старшому дошкільному віці закладаються основи емоційно-етичної культури особистості, в якій емоційна культура займає провідне місце [4, с. 235].

Дитина народжується з потенціалом емоційної сензитивності, емоційної пам'яті, емоційної обробки та емоційного навчання. Такі вроджені компоненти формують емоційну культуру.

Дитина поступово, навчається розуміти, аналізувати й контролювати власні почуття та емоції, вміння відчувати й розуміти настрої людей довкола. Саме в дошкільному віці буття дитини організовується таким чином, щоб запобігти проявам інертності, байдужості, емоційної глухоти, щоб активність дитини проявлялася через розвиток емоційного життя [8, с. 28].

У сучасних дослідженнях поняття “емоційна культура” вивчається в контексті гуманного стилю спілкування дорослих з дітьми (І. Бех, О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Я. Неверович), активної позиції дитини як провідника моральних норм (Л. Артемова, М. Боришевський, О. Кошелівська, Т. Поніманська), справедлива оцінка дитини іншими та самооцінка, що ґрунтується на гуманістичних критеріях поваги до тих, хто оточує, та самого себе (Р. Буре, А. Виноградова, А. Кошелева, Ю. Приходько), співвіднесеність образу себе з позитивними моральними еталонами, а окремих своїх учинків – із негативним, здатність усвідомлювати суперечності між образом себе загалом і своїм конкретним учинком (Є. Суботський, С. Якобсон, В. Щур) [5, с. 18], організація досвіду емоційної культури у спільній ігровій діяльності (Л. Артемова, Л. Макаренко, М. Шуть, П. Якобсон) [3, с. 168].

Дитина – істота емоційна, залежить від нашого настрою: “сонячна й тепла погода” на душі дорослого гарантує їй відчуття захищеності, оптимізм, відкритість життю, а “дощова й холодна” – продукує тривогу, напруженість, сум, бажання усамітнитися. Емоційна чутливість проявляється в тому, на що відгукується зростаюча особистість: чим цікавиться, чому радіє, дивується, сумує, гнівається; до кого й чого відчуває презирство, відразу; що викликає в нього страх, сором, провину тощо. Дошкільник із широким емоційним репертуаром переживає різні емоційні стани – позитивні у сприятливих і негативні в загрозливих ситуаціях.

Про емоційну чутливість дошкільника свідчать такі ознаки: рухливість емоцій, легке переключення з однієї емоції на іншу, швидка реакція на зміну ситуації, обставини, партнерів; високий рівень адаптивності до нових умов. Варто враховувати особливості емоційної сприйнятливості дитини, аби педагогічна діяльність була ефективною [10, с. 268].

Щоб сформувати або скорегувати емоційну культуру, потрібно добирати ефективні методи, форми і прийоми формування емоційної сприйнятливості дітей. При цьому варто враховувати їхню природну чутливість – надмірну, оптимальну, недостатню, низьку, та набутий емоційний досвід. Зокрема, слід зважати на вміння: виокремлювати яскраві емоційні моменти; зосереджувати на них увагу; аналізувати, коментувати, оцінювати їх; реагувати на них швидко, гнучко, адекватно; проявляти своє емоційне ставлення до них; відображати враження у своїй діяльності – розповідях, малюнках, гри тощо; виявляти гуманні почуття – співпереживання, співчуття [7, с. 55].

У процесі виховання особливо важливо зберегти цілісність образного сприймання світу дитини. У дошкільника слід формувати образи, які поєднують: емоційне сприймання, смислове наповнення об’єктів пізнання, оцінно-ціннісне ставлення до предмета чи явища навколишнього світу.

У старшому дошкільному віці дитина має добре розпізнавати власні та чужі емоції, усвідомлювати їх значення, контролювати й регулювати їх. Емоційний досвід дитини формується, як правило, за умови, що педагог уміло використовує реальні життєві ситуації, у разі необхідності спеціально їх створює, актуалізуючи інтерес, радість, сум, страх, подив дітей. Це сприяє вихованню сприйнятливої, емоційно чутливої та емоційно культурної людини.

Важливим напрямом формування емоційного досвіду у віці 5-7 років є участь у корекції емоційної сфери, зокрема емоційного контролю та моральних почуттів. Виготський Л. зазначав про те, що в уяві мислення виступає в формі, яка обслуговує емоційні процеси. Така лінія розвитку уяви безпосередньо пов’язана з моральним вихованням дитини, якщо під вихованням розуміти не лише засвоєння правил поведінки, а формування свідомого емоційного відношення до навколишнього [9, с. 60].

Специфіка відбору педагогічних засобів формування емоційної культури дітей обумовлена урахуванням наступних особливостей дітей старшого дошкільного віку: прагнення до самостійності і активності дитини в діяльності; егоцентричність мислення, що виявляється в труднощах прийняття позиції іншого, потреба дитини в ігровій взаємодії.

Емоційний вплив базується на ефекті навіювання. Здійснювати раціональний та емоційний вплив на дитину можна за допомогою різних методів прищеплення цінностей, як-от:

- *роз'яснення* – ознайомлення дітей із загальнолюдськими цінностями та їх значенням у житті людини;
- *навіювання* – вплив на свідомість дітей через зниження рівня критичності під час сприймання інформації й відсутність можливості оцінити її відповідно до минулого досвіду;
- *переконання* – звернення до власного критичного судження дітей, спрямоване на активізацію їхньої розумової діяльності;
- *проведення вправ* – навчання дітей раціональних прийомів прийняття рішень з метою реалізувати конкретні особистісні цінності;
- *контроль* – вплив на особистість дитини з метою регуляції її емоцій та поведінки, яка має відповідати прийнятим цінностям [6, с. 21].

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що окреслена проблема розглядалася як психологічний аспект культури почуттів і емоцій та знайшла своє відображення в працях Б. Ананьєва, Л. Божович, В. Вілюнаса, Л. Виготського, І. Джидар'ян, Б. Додонова, Я. Рейковського, Б. Теплова, П. Якобсона та ін. У педагогічному аспекті культура почуттів та її питання цікавили зарубіжних педагогів І. Гербарта, Я. Коменського, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо, вітчизняних педагогів і діячів культури Г. Ващенко, О. Духновича, Я. Козельського, С. Русову, Г. Сковороду, В. Сухомлинського.

На жаль, треба констатувати, що проблема розвитку емоційної культури потребує особливої уваги щодо дітей старшого дошкільного віку, так як саме в цей віковий період дитина активно набуває соціального досвіду взаємодії з навколишнім світом, дорослими, що її оточують та однолітками. Під час проведення дослідження з'ясовано, що у практиці роботи, педагоги не надають належної уваги емоційному розвитку дошкільників, або розв'язують це завдання у своїй професійній діяльності фрагментарно, хаотично, безсистемно. У світлі необхідності підвищення якості формування емоційної культури, виникає гостра необхідність в обґрунтуванні науково-теоретичних аспектів та розробці методичного забезпечення формування емоційної культури дітей у процесі театральної-ігрової діяльності.

Базовий компонент дошкільної освіти, в частині освітньої лінії “Дитина у світі культури”, спрямовує зусилля педагогів, практичних психологів та батьків на розвиток творчого потенціалу дітей, своєчасну підтримку їхніх індивідуальних досягнень та забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку кожної дитини у дошкільні роки. Народжуючись, дитина потрапляє у широкий світ культури і починає активно взаємодіяти з культурним середовищем, долучається до матеріальних і духовних цінностей суспільства, набуває культурного досвіду формуючи особистісну культуру [1, с. 8].

Проаналізувавши вихідний рівень сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку за визначеними критеріями і показниками: мотиваційно-ціннісним (особистісні потреби у довірчих міжособистісних взаєминах, зацікавленість дітей емоційним аспектом життя людей та власною емоційною поведінкою, прагнення орієнтуватися у власних проявах емоцій та свідомо діяти в процесі адекватного розуміння думок і настроїв співбесідника, здатність співпереживати та співчувати іншому); когнітивним (уявлення про зміст базових емоцій людини – радості, подиву, суму, сорому, гніву, страху, їх експресію, про моральні якості – доброту, щедрість, правдивість, милосердя, чуйність; знання про соціально схвалювані способи прояву емоційної поведінки, розуміння необхідності їх дотримання у встановленні гармонійних взаємин); емоційно-вольовим (індивідуальний досвід дітей, а саме особистісні якості та вміння регуляції поведінки, вміння знаходити спільну емоційну мову з дорослими та однолітками, діалогічно взаємодіяти в соціумі); рефлексивним (уміння використовувати соціально схвалювані способи прояву емоцій, здатність здійснювати самоаналіз, самоконтроль і саморегуляцію емоційної поведінки). Згідно критеріїв та показників, визначено рівні сформованості емоційної культури старших дошкільників. Докладну характеристику рівнів викладено у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика рівнів сформованості емоційної культури дітей старшого дошкільного віку

Критерії та показники	Змістовна характеристика рівнів
Мотиваційно-ціннісний критерій (характер вияву мотивів особистісних потреб у довірчих міжособистісних взаєминах, рівень здатності співпереживати та співчувати іншому)	<p>високий (активно-позитивне ставлення до оволодіння адекватною власною емоційною поведінкою, що виявляється у стійкому прояві довірчих міжособистісних взаєминах; прагнення узгоджувати власні емоційні реакції із соціально схвалюваними способами поведінки та свідомо діяти в процесі адекватного розуміння думок і настроїв співбесідника, здатність співпереживати та співчувати іншому);</p> <p>середній (епізодично-позитивне ставлення до оволодіння адекватною власною емоційною поведінкою, пасивні прояви довірчих міжособистісних взаєминах; ситуативність прояву прагнення узгоджувати власні емоційні реакції із соціально схвалювальними способами поведінки та свідомо діяти в процесі адекватного розуміння думок і настроїв співбесідника, здатність співпереживати та співчувати іншому за допомоги мотивації дорослого);</p> <p>низький (негативне ставлення до оволодіння адекватною власною емоційною поведінкою, що виявляється у відсутності інтересу до емоційної сфери людини; відсутнє прагнення узгоджувати власні емоційні реакції із соціально схвалювальними способами поведінки та свідомо діяти в процесі адекватного розуміння думок і настроїв співбесідника, не проявляє здатність співпереживати та співчувати іншому).</p>
Когнітивний критерій (характеристика знань дитини про базові емоції людини, знання про соціально схвалювані способи прояву емоційної поведінки)	<p>високий (знає базові емоції та моральні якості людини, особливості експресивних виявів емоцій, самостійно осмислює життєву ситуацію, розуміє суть способів прояву соціально схвалюваної емоційної поведінки, розуміє необхідність її дотримання у встановленні гармонійних узаємин);</p> <p>середній (розрізняє базові емоції та моральні якості людини за допомогою конкретної підказки, виявляє труднощі при словесному позначенні емоційних станів, частково розуміє суть і необхідність дотримання соціально схвалюваних способів емоційної поведінки);</p> <p>низький (не називає базові емоції та моральні якості людини, припускається грубих помилок; не розуміє необхідності дотримання суспільно схвалюваних способів виявлення емоційних реакцій).</p>
Емоційно-вольовий критерій (рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку умінь контролювати свої емоційні прояви)	<p>високий (контролює свої емоційні прояви, адекватно оцінює їх відповідно загальноприйнятим нормам, розуміє зв'язок між поведінкою дорослих і дітей та їхнім емоційним станом, настроєм, особливостями взаємовідносин);</p> <p>середній (періодично контролює свої емоційні прояви, не завжди правильно їх оцінює у відповідності загальноприйнятих норм, не завжди розуміє зв'язок між поведінкою дорослих і дітей та їхнім емоційним станом, настроєм, культурою поведінки);</p> <p>низький (слабо контролює свої емоційні прояви, не оцінює їх у відповідності загальноприйнятих норм, діє імпульсивно, не розуміє зв'язок між поведінкою дорослих і дітей, їхнім емоційним станом, настроєм, культурою поведінки).</p>

Критерії та показники	Змістовна характеристика рівнів
Рефлексивний критерій (уміння використовувати соціально схвалювані способи прояву емоцій, здатність здійснювати самоаналіз, самоконтроль і саморегуляцію емоційної поведінки)	<p>високий (здійснює рефлексію власної емоційної поведінки та інших, здатен адекватно аналізувати емоціогенні ситуації, притаманна адекватна самооцінка);</p> <p>середній (здійснює рефлексію емоційної поведінки, притаманна неадекватна завищена або занижена самооцінка, аналізує емоціогенні ситуації за аналогією уже знайомих ситуацій);</p> <p>низький (не здійснює рефлексію емоційної поведінки, притаманна неадекватна занижена самооцінка, не здатен адекватно аналізувати емоціогенні ситуації).</p>

У процесі проведення дослідження встановлено, що успішному формуванню емоційної культури дітей старшого дошкільного віку сприятиме забезпечення таких умов: збагачення уявлень, обсягу знань про емоційну культуру та її роль у взаєминах з однолітками та дорослими, залучення їх до театралізованих ігор, зорієнтованих на накопичення досвіду емоційних переживань, формування умінь проявляти емоції соціально прийнятними та схвалюваними способами.

Для розвитку емоційної сфери, формування емоційної культури – дитина вчиться бути господарем свого життя – не дозволяти емоціям, особливо негативним, управляти словами, думками, вчинками.

Сучасний дошкільний заклад має бути простором повноцінного дорослішання дитини, поживним середовищем становлення успішних, щасливих і здорових людей. Це можливо лише в атмосфері душевного комфорту і сприятливого соціально-психологічного клімату в освітній установі, що підтримує і навіть ініціює процеси розвитку особистості та її потенціалів. А для цього освітня установа має бути територією безумовної психологічної безпеки [8, с. 28].

Щоб сформувати або скорегувати емоційну культуру, потрібно добирати ефективні методи, форми і прийоми формування емоційної сприйнятливості дітей. При цьому варто враховувати їхню природну чутливість – надмірну, оптимальну, недостатню, низьку, та набутий емоційний досвід. Зокрема, слід зважати на вміння: виокремлювати яскраві емоційні моменти; зосереджувати на них увагу; аналізувати, коментувати, оцінювати їх; реагувати на них швидко, гнучко, адекватно; проявляти своє емоційне ставлення до них; відображати враження у своїй діяльності – розповідях, малюнках, гри тощо; виявляти гуманні почуття – співпереживання, співчуття.

У процесі виховання особливо важливо зберегти цілісність образного сприймання світу дитини. У дошкільника слід формувати образи, які поєднують: емоційне сприймання, смислове наповнення об'єктів пізнання, оцінно-ціннісне ставлення до предмета чи явища навколишнього світу. Гармонійне співжиття дитини з довкіллям передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів. Здійснивши аналіз поняття “емоційна культура”, розглянувши прояви особистісної культури та компоненти емоційного розвитку дитини, маємо підстави стверджувати про те, що емоційний фундамент має формуватися під впливом емоційних реакцій на зовнішні та внутрішні чинники, і саме широта емоційного репертуару засвідчує різноманітність інтересів, потреб, бажань дитини дошкільного віку, її активну життєву позицію.

Використовуючи техніку емоційного виховання, маємо підстави стверджувати про те, що емоційний фундамент дитячої особистості формується під впливом емоційних реакцій на зовнішні та внутрішні чинники, і саме широта емоційного репертуару засвідчує різноманітність інтересів, потреб, бажань дитини дошкільного віку, її активну життєву позицію. Компетентно організований педагогічний процес має спрямовуватися на готовність педагогів до поглибленої роботи щодо формування емоційного розвитку дітей: мотивувати дітей відкрито виражати свої почуття, розвивати соціальні емоції та мотиви, які сприяють налагодженню міжособистісних стосунків з дорослими та однолітками. Переконані, що особливістю виховання дітей дошкільного віку є розвиток їх емоційної сфери, надання дітям

зразків поведінки у різних життєвих ситуаціях, що і буде складати міцний фундамент базових якостей особистості у подальшому дорослому житті.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / А.М. Богуш та ін. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Балагута М. Формування життєвої компетентності дошкільника за Базовою програмою розвитку дитини “Я у Світі”. URL: <http://oblosvita.com/navigaciya/skrynka/dnz1/2878-formuvannya-zhittyvevoyi-kompetentnosti-doshkilnika-za-bazovoyu-programoyu-rozvitku-ditini-ya-u-sviti.html> (дата звернення: 10.03. 2019).
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
4. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: 2-ге видання: навч.пос. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
5. Карабаєва І. Лови момент, або формуємо цінності дошкільників у дитячому садку. // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. №10. С. 17-23.
6. Карнегі Д. Як виробляти впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно. Москва : “Проспект”, 1989. 419 с.
7. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. №7. С. 54-60.
8. Олійник О.М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч. пос. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 163 с.
9. Патрікеєва О. Популяризація STEM-освіти: етапи, форми та засоби // Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. 2018. №10 (79). С. 58-71.
10. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : “Академвидав”, 2015. 448 с.

The pedagogical terms of successful performance before an audience are exposed, practical recommendations are given in relation to preparation to the live performance: the question of forming of psychological freedom of child of preschool age is outlined. Being emotional and sensual by nature, children get knowledge and orientation in the outside world through perception; it's the necessary condition of personal qualities development, that's why we should take into account children's natural abilities. Among the various means of emotional culture development special attention is given to theatrical and game activity which is considered to be a school of emotional culture and communication. Theatrical activity is improvisational, it's an individual creative process which combines different creative principles (productive, performing, decorateng) and children's ability to perceive specific theatrical art. Such synthesis provides effective pedagogical conditions for the development and improvement of children's emotional sphere and creativity.

In the article modern aspects of the formation of emotional culture of preschool children are analyzed; displays of emotional culture and components of child's emotional evolution are closely studied. On the basis of analysis of scientific sources the problem of formation of emotional culture in pedagogical and psychological aspects is defined. The question of evolution of emotional culture is stated as a problem that needs special attention concerning preschool children because in this period a child actively gets social experience of interaction with surrounding world, adults and peers. From practical experience it is proved that theatrical games are effective pedagogical means, they have a great psychological influence on the formation of emotional state and on a child's emotional culture, in different ways they influence the child's personality.

Pedagogical capabilities of theatrical games in the evolution of emotional culture are examined; the specific of choice of pedagogical means is taken into consideration. Analysis of the results according to the pedagogical means of the formation of emotional culture of preschoolers in the process of theatrical acting is shown. Some contradictions of the formation of emotional culture of preschool children are described. Scientific and theoretic features of theatrical acting are explained and the use of methodical aspects of

the formation of preschoolers' emotional culture in the process of theatrical acting is recommended. The experimental testing of the effectiveness of pedagogical means in the formation of emotional culture of preschool children is defined. Measures, indicators, levels of formation of emotional culture are described, methods of diagnostics and the effectiveness of experiment are defined.

Key words: *emotional culture, feeling, emotional development, emotional competence, culture of personality's feelings, value needs.*

УДК 373.2/.3.013:069.1

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–2.287-292

Юлія Павленко, Оксана Вільхова
Yuliia Pavlenko, Oksana Vilkhova

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА У ДОШКІЛЬНІЙ І ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ: СИСТЕМА РОБОТИ

MUSEUM PEDAGOGY IN PRESCHOOL AND ELEMENTARY EDUCATION: SYSTEM OF WORK

Великий освітній потенціал феномену музею, його широкі можливості для реалізації сучасних підходів і принципів дошкільної і початкової освіти, визначають актуальність і доцільність систематичного використання елементів музейної педагогіки у роботі з дітьми з метою їх інтелектуального, емоційного й творчого розвитку.

Ключові слова: *музей, музейна педагогіка, дошкільна освіта, початкова освіта, дошкільники, молодші школярі.*

Одним із стрижневих чинників успіху впровадження освітньої реформи в Україні визнано організоване освітнє середовище, яке сприяє вільному розвитку творчої особистості дитини, надає можливості отримання нових знань, удосконалення наявних практичних навичок, формування ціннісних орієнтацій та позитивного ставлення до інших людей.

У зв'язку з цим, прогресивні педагоги дедалі більше використовують у процесі навчання і виховання дітей потенціал різних культурно-освітніх осередків, зокрема музеїв, які на сьогодні є не лише місцем для збереження, обліку та вивчення пам'яток культури (як це було в період радянської влади), а й потужним культурно-освітнім осередком, центром для втілення в життя прогресивних педагогічних ідей. Завдяки своїй унікальності (наявність колекцій оригінальних пам'яток, першоджерел і раритетів, їх цілісний експозиційний показ) та спеціальним зусиллям (музейно-педагогічна діяльність) у музеї створюються умови для того, щоб дитина змогла безпосередньо “доторкнутися” до навчального змісту, сформулювати власні емоційно-оцінні судження й ціннісні ставлення до минулого, теперішнього і майбутнього.

Вивчення питань музейної комунікації, взаємодії музею з різними категоріями аудиторії, шляхів співпраці музеїв і закладів освіти віддавна займаються музеологи й музейні педагоги за кордоном (О. Ванслова, Г. Гільмутдінова, І. Коссова, А. Ліхтварк, Б. Столяров, С. Троянська, М. Юхневич та ін.), а останні десятиріччя і в Україні (Л. Вітенко, К. Гавловська, Л. Гаїда, О. Караманов, В. Снагощенко й ін.).

Проте питання цілеспрямованого, системного й систематичного застосування музейно-педагогічного потенціалу у роботі з дітьми в закладах дошкільної і початкової освіти залишаються відкритими й стали предметом поодиноких наукових розвідок (Ю. Беззуб, Н. Гавриш, А. Ляшенко, Н. Майкова та ін.).